

MAGYAR AFRIKA TÁRSASÁG
AFRICAN-HUNGARIAN UNION

AHU MAGYAR AFRIKA-TUDÁS TÁR
AHU HUNGARIAN AFRICA-KNOWLEDGE DATABASE

A GERGELY András

Egy afrikai vadember önéletrajza

Eredeti közlés/Original publication:

Afrika Tanulmányok, 2013, VII. évf., 1. szám, 121–123. old.

Elektronikus újraközlés/Electronic republication:

AHU MAGYAR AFRIKA-TUDÁS TÁR – 000.000.793

Dátum/Date: 2014. április/April 22.

Az elektronikus újraközlést előkészítette

/The electronic republication prepared by:

B. WALLNER, Erika és/and BIERNACZKY, Szilárd

Hivatkozás erre a dokumentumra/Cite this document

A GERGELY András: Egy afrikai vadember önéletrajza, *AHU MATT*, 2014,
pp. 1–6. old., No. 000.000.793, <http://afrikatudastar.hu>

Eredeti forrás megtalálható/The original source is available:

hazai könyvtárakban

Megjegyzés / Note:

ellenőrzött és szerkesztett szöveg / controlled and edited text

Kulcsszavak/Key words

magyar Afrika-kutatás, LoBagola élettörténete, a figyelemkeltés természetes technikái, az afro-amerikai kultúra sajátos jelensége, az afrikai tehetség, az afrikai érvényesülés útjai

African research in Hungary, life story of LoBagola, natural techniques of calling attention, unique phenomenon in Afro-American culture, African talent, routes of the African personal success

AZ ELSŐ MAGYAR, SZABAD FELHASZNÁLÁSÚ, ELEKTRONIKUS, ÁGAZATI SZAKMAI KÖNYV-, TANULMÁNY-, CIKK- DOKUMENTUM- és ADAT-TÁR/THE FIRST HUNGARIAN FREE ELECTRONIC SECTORAL PROFESSIONAL DATABASE FOR BOOKS, STUDIES, COMMUNICATIONS, DOCUMENTS AND INFORMATIONS

* magyar és idegen – angol, francia, német, orosz, spanyol, olasz és szükség szerint más – nyelveken készült publikációk elektronikus könyvtára/writings in Hungarian and foreign – English, French, German, Russian, Spanish, Italian and other – languages

* az adattárban elhelyezett tartalmak szabad megközelítésűek, de olvasásuk vagy letöltésük regisztrációhoz kötött/the materials in the database are free but access or downloading are subject to registration

* Az Afrikai Magyar Egyesület non-profit civil szervezet, amely az oktatók, kutatók, diákok és érdeklődők számára hozta létre ezt az elektronikus adattári szolgáltatását, amelynek célja kettős, mindenekelőtt sokoldalú és gazdag anyagú ismeretekkel elősegíteni a magyar afrikanisztikai kutatásokat, illetve ismeret-igényt, másrészt feltárni az afrikai témájú hazai publikációs tevékenységet teljes dimenziójában a kezdetektől máig./The African-Hungarian Union is a non-profit organisation that has created this electronic database for lecturers, researchers, students and for those interested. The purpose of this database is twofold; on the one hand, we want to enrich the research of Hungarian Africa studies with versatile and plentiful information, on the other hand, we are planning to discover Hungarian publications with African themes in its entirety from the beginning until the present day.

EGY AFRIKAI VADEMBER ÖNÉLETRAJZA

A. Gergely András

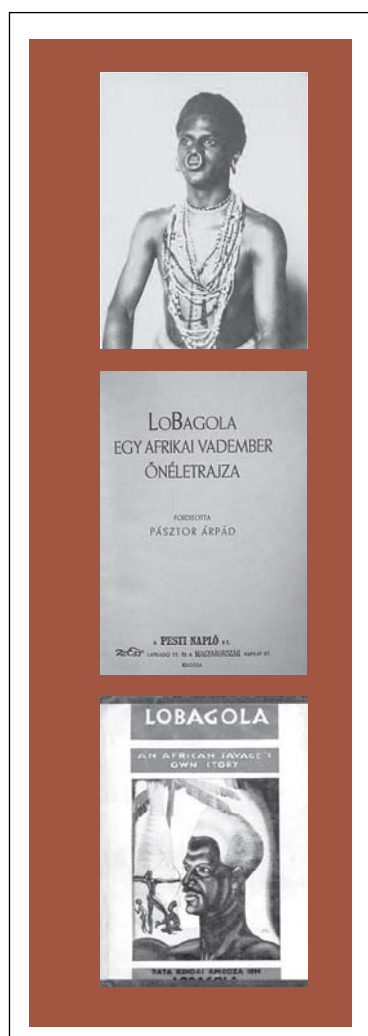
Éppen száz esztendeje, hogy a legsűrűbb életszakaszába fordult ama nyugat-afrikai „vadembernek” mesés története, aki Bata Kindai Amgoza Ibn LoBagola néven vonult be a kalandirodalomba, a polgári jóllét feltételeinek akart is, tudott is meg nem is, egyszóval próbált igazán megfelelni, hogy azután Liverpool, Skócia, New York, Jeruzsálem, London, Palesztina, Kairó és más kies tájak sorsüldözte személyiségeként fekete zsidóból „fehér” katolikussá formálja át megjelenését és sikertörténetét. Volt tűznyelő és cipőpucoló, egyetemi előadó és autógyári munkás, önkéntes katona és hírneves előadóművész, sorstárs és számkivetett, tolvaj és prédikátor is, miközben „csupán” egy Dahomey melletti (Ondo-vidéki) erdei településről szökött gyerek, majd hazavágyó migráns, majd öt feleséggel büszkélkedő kamasz, s közben világutazó és honvágy-leküzdő, afrikai és „nigger”, a fehér embertől rettegő és ugyanőt megmajmolni képes ördögfi, húséges fogadott gyermek és folytonos menekült is megbújt személyiségében. Sirámai és vágyódásai, a 19–20. század fordulóján indult életének kanyarulatai, bizonyításkényszere és csököttsége egyszerre tették látványosan sikeressé és bárhol-létében is csak időlegesen elfogadott sehonnaivá. Életének furcsa érdekességét 1930. május 24.-én a *Time Magazin* egy portré-cikkkel és könyvismertetéssel prezentálta

(<http://www.time.com/time/magazine/article/0,9171,738932,00.html>).

életútját (1877–1947) a Wikipédia is ismerteti.

LoBagola önéletírása – a kötet bevezetője és fordítójának közlése szerint – mintegy ötszáz angol szóra alapozott nyelvtudás mellett azonban megannyi törzsi kultúra, szokásjog, vallási rítus, életmód-elem és világképi sajátosság érdekes szövedéke, imitt-amott többoldalas helyi mesékkal, állatmesékkel, mítosztöredékekkel, etnográfiai leírással dúsítva. Talán a fordító leleménye, hogy a kötet egységes nyelvi kontextusban fogant, s kevésbé a „primitívség”, inkább a szofisztikált narratíva hiánya jellemzi, a „fehér” filozofikusság és ál-morális szentenciázás távol esik tőle, ugyanakkor a maga reménytelen, „szurtos” létében roppant következetesen jelenik meg az afrikai adaptációs készség, a civilizációtól távol maradni törekvő rettenet és a nai-

van primer haszonlesés, amely győztessé vagy vesztesé teszi éppen. Ám mindenképpen túlélővé, aki évtizedek múltán mindezt kötetbe szövi, és éppen ama civilizációnak kínálja megértő értelmezésre, amelytől a legtöbbet szenvedett személyében is. Könyve a trópusi környezet életszerű bemutatásával kezdődik, falusi lét, esténként vadállatokat távol tartó tüzek, nap közben elefántvadászat, kígyók, harapós horgas gyík, leopárd és oroszlánok, vagy éppen a településre törő és azt szétromboló majomtámadás..., a folyó tabuja, a többnejűség módjai és szabályai, ősök és utódok, fétisek, tűzpróba, amazon-hadsereg, a fehér embertől mint emberevő szörnyetegtől félelem... S ez utóbbi, mint kiskamasz és gyermek fiúcskák kíváncsiságának tápot adó

jelenség, amely előidézi a tizennégy srác nekiindulását, eltévedését a vadonban, sebeket és félelmeket, majd éhezést és lázokat, hogy azután Dahomey vidékén az óceánt elérve az éretlen felfedező szinte teljes pusztulásával érjen véget a kalandjuk. A Guineai-öböl cápai Szerzőnk kivételével minden társát fölfalják, s mint élménnyel ezzel indul azután egy Glasgowba futó gőzösön, hogy vademberként kerüljön egy megértő, furcsa emberi „csecsebecsét” befogadó családhoz, s kezdődjön „világkarrierje” a lehetetlenségek dzsungelében.

LoBagola a „fordított antropológus” szerepébe kényszerül, ugyanis hogy nyelvet, öltözködést, szokásokat, normákat és világméretet kell átvennie a „fehérek terepén”, s csalódnia, bűnhődnie kell az ismeretlen európai vadon kegyetlen törvényeitől, normáitól, szokástartási vagy rituális packázásaitól. Minduntalan félelme, amelyet a fehérek gyarmatosító és rabszolgatartó emlékganyagából még gyermekkorában mesei formában és védekező etnocentrizmusban kapott meg, folytonosan meghatározza egész életvitelét, készzeti ellenállásra vagy teszi kiszolgáltatottá a szörnyű hírű „fehér embertől”, miközben az kineveti, mutogatja, becsapja, hazug pátoszra és ostoba szolgaság-

ra kötelezné Őt. A Szerző e kalandos – helyenként szinte túlírtan mesészerű – naiv elbeszélést a világra nyitott pillantású bennszülött kamaszos vágyakozásával, látványosság számba menő attraktivitásával, majd egyre inkább egyfajta „primitív társadalomfilozófiával” egészíti ki. Ő, aki európainak fekete, protestánsnak zsidó, vadembernek szelíd és „primitívnek” inkább tanulékony, valami sosemvolt „eredetiséget” és őszinteséget keres a fehérek között, élvezve a civilizáció áldásait, az evést, a fürdővizet, a zenét, a hitet vagy éppen a tanulás nem éppen iskolás formáit (otthonról hét évesen kerül el...), hogy azután további kétszázötven oldalon keserveit részletezze európai, afrikai, amerikai és közel-keleti kalandjai idejéből. Legalább oldalanként egyszer alaposan csalódik eközben, és kétszer lábra kap újra, álmodozik, hazavágyik, s ösztönösen dönt vagy befogadásra áhítozik, míg végül megtanul hazudni, „viselkedni”, csalfán ígérni, önmagát sajnáltatni és „piározni” is. Bejárja az USA több nagyobb vidékét, Európa északnyugati tájait, Londont és Liverpoolt, Párizst és Antwerpent, Oroszországban is megfordul, hogy azután négyszer-ötször a zajló évtizedek alatt megpróbáljon hazajutni, mindvégig csalódva a közvetítők, támogatók, kalauzok, szomszédos törzsek, emberrablók és kannibálok, európaivá koszosodott feketék minden kegyetlenségével telítődött hazai légkörében is.

A kötet értéke igen kérdőjeles. Éppen annyira kamuregény, mint szigorú útinapló, egyformán szociografikus és néprajzi, „eladhatóvá” szelídített mese és etnokulturális tiltakozás, vadregényes hőzöngés és siránkozósan reménytelen boldogságkeresés. Ahol tűzön kell járni, edényt kell mosogatni, pénzt kölcsönkérni vagy éppen lopni, ott is csak alighogy felel meg. S odahaza, ahol öt feleség várja, ugyanúgy csak a szégyen és a kítaszíttottság várja („fehérszaga” van már, akár ki is végezhetik érte...), mint ahogyan amerikai egyetemek néprajzi tanszékeinek előadójaként, Palesztinába induló önkéntesként, háborús antihősként, népiskolai tanítóként vagy úgy egyáltalán, „a civilizációba betört” idegenként, feketék közt feketén, zsidók közt zsidóként, majd kikeresztelkedve katolikusként is. Ha kortársunk volna, kies kalandregények szerzője lehetne, vagy nemzetközi migrációs csoportok internacionális intézményvezetője talán... – de éppúgy fájóan idegen minden közegben. „Vadember” mivolta idővel már újra vállalt, visszavett szerep, megélhetési forrás és szereptudat is.

A *Scribner's Magazine*-ban közölt útikalandok fekete fenegyerekként látatják, cikkeinek könyvformátumú publikálását „pikareszk pseudo-életrajznak” nyilvánítják. A Wikipédia tudni véli még, hogy 1947-ben az Attica Fogház lakójaként halt meg, seregnyi közbotrányos csínyért és büntetendő tevékenységért leültetve, amúgy pedig – a „bennszülött afrikai” vérig egzo-

tikus képviselőjeként mutatkozva – nem is az volt valójában, aki, hanem Baltimore-ban született mint Joseph Howard Lee. A Philadelphiai Múzeum, ahol első amerikai szerepléseivel, meséivel, erőművész-atrakcióival és egykori rabszolgákéra emlékeztető, orrába fűzött karikával látható mint „új szerzemény”, élő kiállítási tárgy, később (Museum Journal (II (2):54.) nemcsak frissebb közleményben ref lektált az egykori (1911-es) mutatványos jelenlétere és fotóira, de Alex Pezzatti tollából utólagos értékelést is kapott (www.museum.upenn.edu/expedition; Volume 47, Number 2. Expedition). További opuszt is szántak rá (Killingray, David – Willie Henderson: „Bata Kindai Amgoza ibn LoBagola and the Making of An African Savage’s Own Story,” in: *African son Stage: Studies in Ethnological Show Business*, edited by Bernth Lindfors, pp. 228–265., Bloomington, IN: Indiana University Press, 1999). Szerepel híres-hírhedt fenegyerekként, csalóként, civilizációtól szenvedő panaszkodóként és „hamisítatlan” afrikai uralkodói szerepet látványosságként eljátszó fekete látványosságként, de ráébreszti egyúttal közönségét arra is, miképpen kénytelen boldogulni az, aki az egzotikum piacán keresi kenyerét.

A mű magyarul Pásztor Árpád fordításában, a *Pesti Napló* kiadásában* jelent meg. A „fordított etnográfia” témaköréhez pedig e cikkhez képet keresve akadtam rá Zombory Máté írására, akit ugyancsak megérintett az amerikai „néger-üzletben” és a rácsodálkozó egzotikum-vadászatban rejlő tudományos kaland elemzésének csábítása:

(<http://www.pilpul.net/komoly.shtml?x=26603>).

* Bata Kindai Amgoza Ibn LoBagola: Egy afrikai vadember önéletrajza (*Pesti Napló*, 1937, angolul 1929).